

niškega intelektualizma. Prav tako obe zbirki kot celoti nista monolitni, kar zadeva umetniški izraz, in pomanjkanje te oblikovne discipliniranosti je Lokarjevi umetnosti prej v škodo kot v korist. Sicer je literarna forma bolj ali manj stvar osebnega okusa, a najbrž ni preveč tvegana trditev, da bo prav izrazno eksperimentiranje v Lokarjevih novelah motilo marsikaterega bravca.

In za konec: Lokar nam v svojih novelah odkriva nove svetove. Svet človekovega tesnega sožitja z naravo, svet njegovega nemira, iskanja in dejanja, svet nikdar do kraja razčiščenih odnosov med ljudmi, svet kompliciranega razmerja med človekom in vsemi pojavi okrog njega, ki s svojo usodnostjo padajo na njegovo notranjost. Ob teh estetskih vrednotah pa seveda tudi pripombe k formalni plati novel nimajo tolikšne teže, da bi mogle občutneje prizadeti splošno vrednost obeh Lokarjevih zbirk.

Jože Šifrer

SMILJAN ROZMAN. NA TEKOČEM TRAKU

Kakor hitro prenesemo neko doživetje oziroma spoznanje iz anonimnosti v literarno dejanje, se to zgodi s posredovanjem določene metode. Čim bolj je izbrana metoda v literarnem delu sposobna adekvatno predstaviti to doživetje, čim bolj je komunikacija med ustvarjalno zavestjo in resničnostjo živa in nemotena, čim bolj kompleksno skuša obseči in spoznati realnost, tem bolj dragocena je vsebina literarnega dejanja.

V različnih metodah prednjačijo vsekakor različni elementi vsebine. Zato je izbira metode v celoti odvisna od tematike. Humoristična metoda poudarja predvsem smešne prvine človeške izkušnje in spoznanja, navadno tako, da za njimi tiči neka morala, poanta in cilj predstavljenega motiva. Seveda to nima nobene zveze s *tendenciozno didaktičnim prikazovanjem resničnosti*; gre predvsem zato, da delo vsebuje satirični element, ki mu daje trajnejšo vrednost. Kadar tega v humoreski ni, je to pomanjkanje močno občutno in v znatni meri zmanjšuje vrednost ustvarjalnega akta.

Humoristična knjiga Smiljana Rozmana *Na tekočem traku*,* v kateri je zbranih osemnajst humoresk, ta element povečini pogreša. V knjigi prevladujejo aktualistično obarvani sestavki, ki teže za tem, da bi na lahkoten način zabavali in očitno nimajo večjih satiričnih pretenzij. Pri tem v večini primerov izstopa pisatelj dar za opazovanje, kombiniran z rahlo ironijo, tako da pisatelj iz drobnih vsakdanjih dogodkov in pogovorov včasih splete kar zabavno, čeprav kreativno malo zahtevno zgodbo. Pogosto je jedro humoreske slučajna domislica, ki jo avtor potem razširja in obdaja z novimi, najčešče preveč zunanjimi, deskriptivnimi elementi in triki, kar povzroči, da njeno sprva dokaj duhovično jedro izgubi to svojo prvotno lastnost in se vsa stvar sprevrže v razvodenelo anekdoto. Večini Rozmanovih stvaritev v pričujoči knjigi manjka tista dimenzija, ki je pravzaprav bistvena za vse zvrsti literature in umetnosti in ki jim daje vsebinsko polnost in emocionalno globino, to je elementarno doživetje. Vsekakor tudi humoreska, če naj to bo, ne more prebiti brez njega.

* Smiljan Rozman, *Na tekočem traku*. Opremil avtor. Založila Državna založba Slovenije. Ljubljana 1962.

pa naj se pojavi v taki ali drugačni obliki, kot avtorjevo lastno razkritje ali kot podoživetje tujega spoznanja; bistveno je, da iz njega zraslo delo izraža neko prizadetost, neko spoznano resnico o svetu, dokler pa tega ni, je vse skupaj le malo učinkovit videz.

Za Rozmanove humoreske velja, da povečini pogrešajo te elementarne ustvarjalne baze in ostajajo na dosti nižji kreativni ravni, zgolj pri efektih, ki jih dopušča pretežno opisno in deklarativno prikazovanje smešnega. Tej zablodi se očitno pridružuje tudi avtorjevo pojmovanje humoreske kot zvrsti, ki z njo človek navadno opravi z levo roko, pri čemer pa kaj rad pozabi na lepoto in pravilnost jezika. V knjigi je lepo število večjih in manjših jezikovnih napak (npr. pred dvema meseci, str. 68; Nov učitelj sem, zglasiti se moram tam, str. 110; Lahko bi kupila kolesa (za dvojino), str. 127; Potem je vstal, se umil, šel na telefon itd., str. 32). To so le površno nabrani, zgolj ilustrativni drobcji, ker je podobnih primerov v knjigi še več.

Pisatelj očitno razvija osnovni motiv bolj iz literarnega hotenja kot iz težnje po razkrivanju določenega aspekta resnice našega časa in naše situacije. Zato mu ob koncu zgodbe, ko bi morala slediti satirično ali vsaj humorno priostrena poanta, pero najččešče opeša. Prav to je vzrok, da je učinek Rozmanovih humoresk tako slaboten. Seveda so v knjigi tudi primeri, v katerih je Rozmanu uspelo ustvariti dokaj močan in primerno zaostren konec; take stvaritve močno presegajo povprečno raven zbirke (npr. *Malina*, *Študentovska soba*). Ta dela obravnavajo najbolj žive in pereče pojave naše resničnosti. V njih si pisatelj prizadeva, da bi razkril vse tiste slabosti iz našega življenja, ki so najbolj očitne in splošne. Pri tem mu pogosto uspe vtihotapiti v delo nekakšen trpek, tragikomičen prizvok, ki vzbuja v bralcu občutek nelagodnosti in sproži v gibanje bolj ali manj uspavane moralne silnice, da človek nehote kritično preceni sebe in svoja dejanja. Tovrstni pisateljski angažma, njegov skorajda katarzični učinek, daje takim Rozmanovim delom tisti obseg in prodornost, ki je pogoj za resnično funkcionalno satiro, ki v omenjenih primerih s svojega aspekta zelo adekvatno razkriva resničnost in našo usodo v njej. Zato so take in podobne stvaritve vselej dobrodošel prispevek k dokaj pičli tovrstni literarni produkciji pri nas. To dejstvo je pogosto tudi vzrok, da je naš kritični aparat pri takih literarnih aktih dostikrat bolj popustljiv kot sicer, kar pa brez dvoma ne koristi niti piscu niti avtorju kritičnega dejanja niti publiki, ki zahteva čistega vina.

Niko Grafenauer